

Bedömning och granskning av kvalitetssäkringssystem - primärproduktion

Stödjande instruktion för länsstyrelser

I erfarenhetsmodulen tas hänsyn till de kvalitetssäkringssystem som ett företag kan vara anslutna till. Dessa är branschens tolkning av hur lagstiftningens krav kan nås men kan också omfatta krav utöver det. Här beskrivs hur de centrala myndigheterna granskar och bedömer kvalitetssäkringssystemen.

Olika sorters kvalitetssäkringssystem

Kvalitetssäkringssystemen är branschens egen tolkning av hur lagstiftningens krav kan uppnås. De kan också omfatta krav som är mer långtgående än lagstiftningen och andra krav.

Det finns kvalitetssäkringssystem där aktörerna i primärproduktionen själva ansvarar för att kontrollera att man uppfyller kraven eller att man tillämpar de tillvägagångssätt som beskrivs i systemet för att uppfylla kraven i lagstiftningen. Nationella branschriktlinjer är exempel på det.

Andra kvalitetssäkringssystem är uppbyggda så att andra- eller tredjepartskontroll görs av att aktörerna uppfyller kraven, eller att man tillämpar de tillvägagångssätt som beskrivs i systemet för att uppfylla kraven i lagstiftningen. Exempel på andrapartssystem är Smittsäkrad besättning och Svenska äggs omsorgsprogram, som är branschspecifika system. KRAV och Svenskt Sigills olika system är exempel på tredjepartssystem.

På den här sidan får du veta mer om hur kvalitetssäkringssystemen som ingår i klassningsmodellen för livsmedelsföretag och foderföretag i primärproduktionen granskas och bedöms. Livsmedelsverket och Jordbruksverket ansvarar för granskningarna och bedömningarna.

Vilka kvalitetssäkringssystem som ingår i erfarenhetsmodulen och i vilka branscher de används framgår nedan.

Kvalitetssäkringssystem	Bransch där systemet används
Nationella branschriktlinjer Frilandsodlade grönsaker och bär	Bladgrönsaker friland Bär friland Frukt friland
Nationella branschriktlinjer Grisproduktion	Gris
Nationella branschriktlinjer Honung	Honung
Nationella branschriktlinjer Mjolkproduktion, Mjolk från gård, Mjolkens kvalitet	Mjolkproduktion (nötkreatur)
Nationella branschriktlinjer Lamm- och nötköttsproduktion	Lamm och get Nötkreatur
Nationella branschriktlinjer Spannmål, oljevaxter och trindsäd	Spannmål, oljevaxter
ESSA:s branschriktlinjer för produktion av groddar och frön för groddning (EU-gemensamma branschriktlinjer)	Groddar och produktion av frön för groddning
Bihusesyn (SBR)	Honung

Miljöhousesyn	Baljväxter Bladgrönsaker friland Bär friland Frukt friland Köksväxter friland Oljeväxter Spannmål Trädgårdsväxter växthus Kyckling Gris Lamm och get Mjök Nötkreatur
Mejeriföretagens egna kvalitetssäkringssystem (Arla, Skånemejerier, Norrmejerier, m fl)*	Mjök (nötkreatur)
IP Sigill biodling*	Honung
IP frukt och grönt*	Baljväxter Bladgrönsaker friland Bär friland Frukt friland Köksväxter friland Trädgårdsväxter växthus
IP Sigill spannmål och oljeväxter**	Oljeväxter Spannmål
IP Sigill gris*	Gris
IP Sigill kycklinguppfödning och äggproduktion*	Fjäderfä (endast kycklinguppfödning) Ägg
IP Sigill nöt och mjök*	Nötkreatur Mjök (från nötkreatur)
Krav	Samtliga branscher
Plan och riktlinjer campylobakter, Svensk fågel	Fjäderfä (främst kyckling)
Plan och riktlinjer för frivillig salmonellakontroll, Svensk fågel***	Fjäderfä (främst kyckling)
Svensk fågels omsorgsprogram	Fjäderfä (främst kyckling och kalkon)
Svenska äggs omsorgsprogram	Ägg (inklusive unghöns)
Smittsäkrad besättning gris****	Gris

Smittsäkrad besättning nöt, inkluderar mjölk****	Nötkreatur Mjök (från nötkreatur)
Tvärvillkorsrådgivning	Samtliga branscher som kan söka jordbrukarstöd

* Nuvarande version har inte granskats och bedömts.

IP Sigills standarder är uppdelade i olika nivåer och företagen kan certifiera sin verksamhet enligt grundnivån eller enligt Sigillnivån. Grundnivån innehåller krav som baseras på lagstiftning och vissa produktionsregler som ingår i Sigillnivån. Sigillnivån innehåller ytterligare krav utöver grundnivå. Sigillnivån berättigar till att märka produkterna med Svenskt Sigill. Vid en certifiering kontrolleras verksamheten regelbundet av en oberoende ackrediterad part, ett certifieringsorgan, som intygar att kraven i standarden uppfylls. Ackreditering innebär att certifieringsorganets oberoende och kompetens kontrolleras av en myndighet (Swedac i Sverige).

** Nuvarande version har inte granskats och bedömts. Det är vanligt att delar av verksamheten är certifierat enligt IP Sigill Spannmål och oljeväxter, men inte hela.

*** Jordbruksverket har tilldelat branschorganisationerna Svensk Fågel och Svenska Ägg ansvar för det frivilliga salmonellakontrollprogrammet för sina medlemmar. Svenska Äggs Smittskyddsprogram har inte bedömts inom ramen för klassningsmodellen för livsmedel och foder i primärproduktionen och ingår därför inte i erfarenhetsmodulen.

**** Sedan 2015 Smittsäkrad besättning Gris och Smittsäkrad besättning Nöt succesivt ersatt Plan och riktlinjer för frivillig salmonellakontroll gris respektive nöt. Programmen Smittsäkrad besättning har inte bedömts enligt rutinerna för bedömning av kvalitetssäkringssystem men uppläggen för det förebyggande smittskyddsprogrammen har godkänts av Jordbruksverket.

Bedömning av kvalitetssäkringssystem

Erfarenhetsmodulen rangordnar kvalitetssäkringssystemen i fyra erfarenhetsklasser där A är högst och D är lägst. De system som ingår i erfarenhetsmodulen är etablerade i primärproduktionen och tillgängliga för myndigheternas granskning.

Rangordningen görs genom granskning och bedömning av kvalitetssäkringssystemen utifrån tre huvudkriterier:

1. Systemets uppbyggnad
2. Systemets betydelse för livsmedels- och fodersäkerhet
3. Systemets tillämpning (praktisk bedömningsnivå)

Systemets uppbyggnad bedöms administrativt genom en så kallad skrivbordsbedömning. Bedömningen utgår i relevanta delar från kraven i artikel 5 i förordning (EG) nr 882/2004, vilket motsvarar artikel 29 i förordning (EU) 2017/625. Det vill säga de krav som ställs på kontrollorgan vid delegering av uppgifter inom den offentliga kontrollen, även om kontrollerna inte är delegerade.

Fokus för bedömningen är systemets grad av oberoende, systemets öppenhet för myndigheterna, hur systemet är dokumenterat, hur och i vilken omfattning avvikelser följs upp, hur brister följs upp hantering av avstängning, uteslutning etcetera samt vilka kompetenskrav som ställs på systemrevisorerna,.

Systemets betydelse för livsmedels- och fodersäkerhet fokuserar på bedömning av kvalitetssäkringssystemets omfattning och överensstämmelse med gällande lagstiftning. Det vill säga vilka bestämmelser i lagstiftningen systemet omfattar och vilken stöd systemet ger företagen att uppfylla bestämmelserna i lagstiftningen.

Utöver det görs en bedömning av om systemet omfattar de specifika farorna och åtgärderna som identifierats i riskvärderingen av varje bransch och vilken betydelse systemet kan ha för att hjälpa företagen att övervaka dessa faror.

Systemets tillämpning (praktisk bedömningsnivå) omfattar dels en administrativ granskning och bedömning (så kallad skrivbordsbedömning) och dels en praktisk granskning och bedömning i fält genom så kallad skuggrevision. Den praktiska bedömningen fokuserar på bedömning av hur systemet tillämpas i praktiken och hur tillförlitligt systemet bedöms vara. Efter utvärdering av resultaten rangordnas kvalitetssäkringssystemen och placeras i olika praktiska bedömningsnivåer.

Genom att summera delpoängen för de tre bedömningskriterierna (systemets uppbyggnad + betydelse för livsmedels- och foderlagstiftningens + systemets tillämpning/praktisk bedömningsnivå) får varje system en total systempoäng - ett sammanvägt resultat. Baserat på totalpoängen delas systemen in i fyra erfarenhetsklasser, där A är högsta erfarenhetsklass (högst totalpoäng) och D är lägsta erfarenhetsklass (lägst totalpoäng).

Nationella branschriktlinjer, Miljöhusesyn, Bihusesyn och Tvärvillkorsrådgivning placeras automatisk i erfarenhetsklass C. Det beror dels på att systemen tas fram och/eller bedöms av myndigheterna i andra processer och dels på att systemens används för egenkontroll eller rådgivning. Granskning av hur de fungerar görs indirekt i samband med den offentliga kontrollen hos enskilda företagare.

Anläggningar inom samma bransch som använder ett kvalitetssäkringssystem som placeras i erfarenhetsklass A har generellt sett lägre kontrollprioritet än anläggningar som använder ett kvalitetssäkringssystem som placeras i en lägre erfarenhetsklass. Högst kontrollprioritet har de som inte tillämpar något kvalitetssäkringssystem alls som har betydelse för livsmedels- eller fodersäkerheten. Dessa placeras i erfarenhetsklass D.

Närmare beskrivning om utveckling av modellen, poängberäkning och hur de första administrativa bedömningarna gjordes finns i en separat rapport.

Rapport Riskklassificering i primärproduktionen del II

Nya kvalitetssäkringssystem bedöms alltid administrativt innan de granskas i praktiken. Några nya bedömningar har dock inte gjorts sedan 2014. Sedan 2014 har modellen och kriterierna för praktiskt bedömningsnivå (i rapporten kallad erfarenhetsnivå) vidareutvecklats.

Granskning av kvalitetssäkringssystem i praktiken

Livsmedelsverket och Jordbruksverket har tagit fram gemensamma metoder för att granska hur andra- och tredjepartssystemen fungerar i praktiken och i vilken utsträckning systemen kan hjälpa företagen att uppfylla lagstiftningen. Grundtanken är att myndigheterna ska granska systemen branschvis och att det ska ske regelbundet.

Under 2015-2016 hade Livsmedelsverket och Jordbruksverket ett gemensamt uppdrag att utreda kontrollen av livsmedel och foder i primärproduktionen. Resultatet av utredningen redovisades för regeringen den 1 december 2016. Resultaten och förslagen till åtgärder för att utveckla och förbättra klassningsmodellen ledde till att Livsmedelsverket och Jordbruksverket har gjort en paus när det gäller granskningar i fält. Principerna för granskningen beskrivs ändå här.

Syftet med granskningen är att ta reda på och bedöma hur systemen tillämpas och fungerar i praktiken:

- Fungerar systemen som komplement till och ger underlag för bedömning av behov av offentlig kontroll i primärproduktionen?
- Vilka bedömningar av förhållandena på en anläggning görs i förhållande till kraven i lagstiftningen?
- Bidrar systemkontrollerna och deras uppföljningsrutiner till att företagen uppfyller kraven i lagstiftningen?
- Ger systemkontrollerna myndigheterna information om vilka företag respektives branscher som kan ha behov av kontrollinsatser från myndighet?

För att besluta om ett kvalitetssäkringssystem ska granskas eller inte används vissa kriterier:

- att minst 100 anläggningar är anslutna,
- att minst 10 procent av samtliga registrerade eller kända anläggningar inom branschen är anslutna, eller
- att tillräckligt många stora producenter är anslutna för att det ska kunna antas omfatta en stor andel av den totala produktionsvolymen i Sverige.

Kriterierna används också för att avgöra om systemet ska ingå i klassningsmodellen.

Kvalitetssäkringssystem som blivit granskade administrativt sedan tidigare, men som senare visar sig inte uppfyller kriterierna, kommer successivt att tas bort från erfarenhetsmodulen.

Det finns vissa undantag från tillämpningen av kriterierna. Till exempel kan granskningen avstyras om kvalitetssäkringssystemet är reglerat i nationell lagstiftning.

Vem granskar vem?

Bilden nedan illustrerar vem som granskar vem när det gäller de kvalitetssäkringssystem som kontrolleras genom andraparts- respektive tredjepartskontroll. De system som är ackrediterade av Swedac utfärdar certifikat, till exempel IP-certifiering eller KRAV-certifiering. Företag som är certifierade får så kallad tredjepartskontroll.

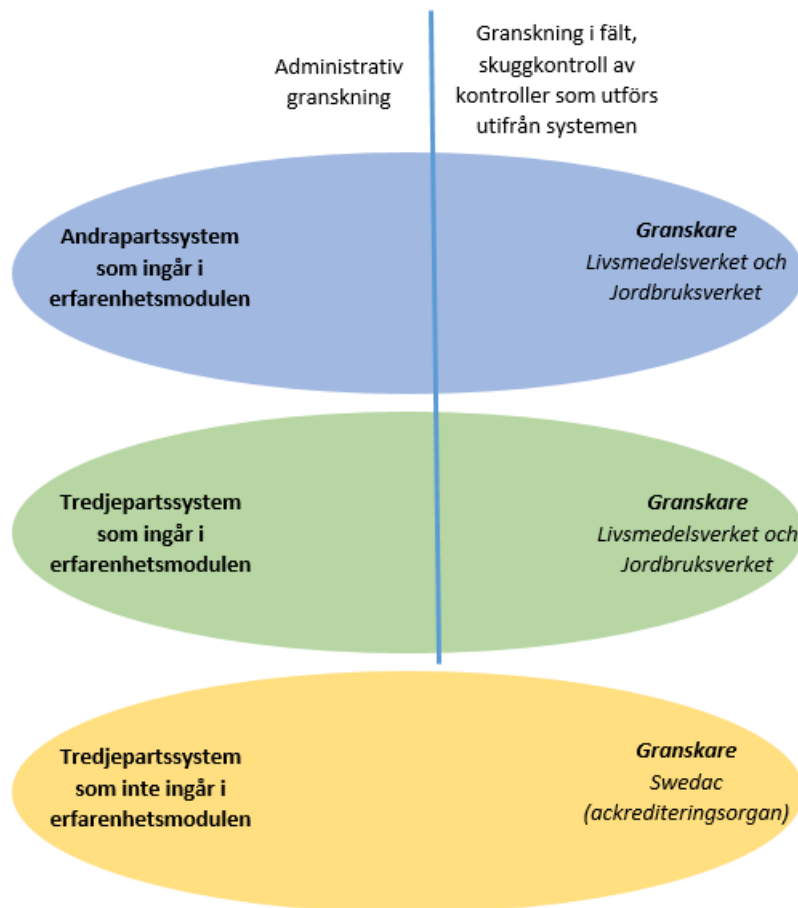
Tredjepartskontrollen utförs av oberoende revisorer från ett certifieringsorgan som är certifierat av Swedac. Exempel på certifieringsorgan är SMAK AB, KIWA Certifiering och HS Certifiering AB.

Mjölksproducenter som till exempel levererar mjölk till ett större mejeriföretag som har en egen företagsstandard, till exempel Arla Foods, får regelbundet så kallad andrapartskontroll. Företagen godkänns enligt företagsstandaren, men är inte certifierade.

Revisorer som utför andrapartskontroller behöver inte vara helt oberoende och har ofta mer kännedom om det enskilda företaget än revisorer som utför tredjepartskontroll av certifierade företag. I vissa fall kan företaget i samband med en andrapartskontroll få råd och tips om förbättringsåtgärder.

En variant på andrapartskontroll är omsorgsprogram som regleras av Jordbruksverkets föreskrifter och som kontrolleras av representanter utsedda av systemägaren. Hit hör till exempel Svenska Äggs omsorgsprogram.

Vem granskar vem? Livsmedelsverket och Jordbruksverket granskar systemrevisorerna och hur systemen fungerar i praktiken. Swedac granskar ackrediteringarna av system som företagen kan certifiera sig mot.

Så går granskningen till

Livsmedelsverkets och Jordbruksverkets granskning utförs av ett granskningsteam. Teamet kan bestå av representanter från båda myndigheterna eller bara från ett av verken, beroende på vilket kvalitetssäkringssystem som granskas. Sakkunniga experter kan också ingå i teamet.

Granskningen består av fyra delar, inledande möte, granskning i fält genom skuggkontroll, avslutande möte och dokumentation av resultaten från granskningen.

Vid det inledande mötet ställs frågor om organisationens struktur och om kravdokument som används vid revisions- eller kontrollbesök. Man ställer även frågor om kontrollplan, antal besök/revisioner och när och hur revisionerna/kontrollerna genomförs.

När på året revisioner och kontroller utförs kan vara avgörande för att upptäcka brister och därmed se hur effektivt systemet är. Rapporter och resultat från revisionerna och kontrollbesöken, hantering av avvikelser mot systemkrav och mot krav i lagstiftningen samt hantering vid utslutning av företag ingår också i granskningen, liksom kompetenskrav och kompetensutveckling för kontrollpersonal, trendanalyser och utvärderingar.

Skuggrevisioner görs hos några företag. Då följer granskningsteamet med på andra- och tredjepartskontroller tillsammans med en eller flera systemkontrollanter eller systemrevisor. Teamet granskar hur kontrollen genomförs, vilka avvikelser som upptäcks mot krav i kvalitetssäkringssystemet och om avvikelserna motsvarar krav i livsmedels- eller foderlagstiftningen. Granskningsteamet följer även upp hur avvikelserna hanteras.

Granskningen avslutas med att systemägaren får information om vilka iakttagelser som noterats vid granskningen. Den eller de myndigheter som deltagit vid granskningen bedömer också hur systemet fungerar i praktiken.

Om Livsmedelsverket och Jordbruksverket har gjort granskningen gemensamt görs en gemensam, sammantagen bedömning av kvalitetssäkringssystemets genomförande. Granskningsteamet kan även ge förslag till möjlig vidareutveckling av systemet, om systemägaren vill det. Resultat från granskningarna skickas till berörda systemägare, till de som deltagit vid granskningen och till samtliga länsstyrelser.

Kriterier för praktisk bedömning och byte av erfarenhetsklass

För bedömning av ett kvalitetssystemets tillförlitlighet används tre praktiska bedömningsnivåer. A är den högsta och C den lägsta.

<p>Praktisk bedömningsnivå</p> <p>(bedömning av hur systemet tillämpas och fungerar i praktiken)</p>	<p>Kriterier för bedömning</p> <p>Livsmedelsverket och/eller Jordbruksverket har i fält granskat i vilken utsträckning tillämpningen av kvalitetssäkringssystemet (KSS) fungerar som komplement till och underlag för bedömning av behovet av offentlig kontroll av primärproducenter.</p> <p>Det finns två grundkrav:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Att granskningsteamet får tillträde och information på alla nivåer i enlighet med lagstiftningskrav. • Att det tydligt framgår vad och hur stor del av verksamheten vid varje enskilt företag som omfattas av aktuellt KSS. <p>Uppfylls inte de två grundkraven tas aktuellt KSS bort från erfarenhetsmodulen.</p>	<p>Poäng</p>
<p>A</p>	<p>Kriterier för bedömningen ”Hög nivå”</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Inga större brister noteras i KSS vad gäller tillämpning av de egna systemkraven. 2. KSS upptäcker eventuell bristande efterlevnad inom relevant lagstiftning hos företagen. 3. KSS ser till att eventuell bristande efterlevnad hos företagen åtgärdas inom relevant tid och på ett långsiktigt bra sätt. 4. KSS information om enskilda företags brister och vidtagna åtgärder överförs till behörig kontrollmyndighet inom rimlig tid. 5. Behörig kontrollmyndighet har fattat beslut om åtgärder gentemot enstaka företag på grund av bristande efterlevnad, dessa brister upptäcks och tas hänsyn till av aktuellt KSS. 	<p>40</p>

<p>B</p>	<p>Kriterier för bedömningen ”God nivå”</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vissa brister i KSS finns vad gäller tillämpning av de egna systemkraven. 2. KSS upptäcker de flesta av eventuell bristande efterlevnad inom relevant lagstiftning hos företagen. 3. KSS ser till att eventuell bristande efterlevnad hos företagen åtgärdas. 4. KSS information om enskilda företag överförs till behörig kontrollmyndighet inom rimlig tid. 5. Behörig kontrollmyndighet har fattat beslut om åtgärder gentemot enstaka företag på grund av bristande efterlevnad, dessa brister upptäcks och tas hänsyn till av aktuellt KSS. <p>OBS! Har systemet enbart granskats och bedömts administrativt får det automatiskt 20 poäng i praktisk bedömningsnivå, i avvaktan på att granskning i fält utförs.</p>	<p>30</p>
<p>C</p>	<p>Kriterier för bedömningen ”Otilfredsställande nivå”</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Stora brister finns i KSS vad gäller tillämpning av de egna systemkraven. 2. KSS upptäcker få eller inga eventuell bristande efterlevnad inom relevant lagstiftning hos företagen. 3. KSS har inte vidtagit tillräckliga åtgärder mot bristande efterlevnad hos företagen. 4. KSS information om enskilda företag överförs inte till behörig kontrollmyndighet. 5. Behörig kontrollmyndighet har fattat beslut om åtgärder gentemot ett eller flera företag på grund av bristande efterlevnad, dessa brister upptäcks inte eller tas inte hänsyn till av aktuellt KSS. 	<p>20</p>

När granskningen av ett kvalitetssäkringssystem har avslutats används resultatet för bedömning av systemets praktiska bedömningsnivå och en ny total systempoäng räknas ut. Den nya systempoängen kan leda till att systemet byter erfarenhetsklass. Om systemet byter erfarenhetsklass uppdateras erfarenhetsmodulen och länsstyrelserna informeras.

Erfarenhetsmodulen - primärproduktion

Senast uppdaterad 5 februari 2020 Ansvarig grupp SV_KL